

dit, demonstrat, quia non in res solum, sed etiam
in rerum rationes inquirit. Ex quo cognitio philo-

so-

illius sensum non assequerentur, profecto mortis horrore commoti, illud honoris nomen ab ipsis adeo inquinatum statim repudiarent. Sed PLATO suum philosophandi modum utraque illa definiendi ratione specatabat. Vere enim sunt, quæ ideas universales contemplando cernuntur, deque iis tantum, quippe immutabilibus, & necessariis, scientia potest obtineri; non de ceteris, quæ labuntur, semperque fluant. Mens autem ad illas ideas se se nequit convertere, si à corpore se ipsam non avocet, quo illius cursus tardatur: ac dum id conanur exequi, & mortem veluti commentamur, & philosophamur.

Sunt vero (CLEMENS *Alexandr. I. Strom.*) qui PYTHAGORAM eodem modo Philosophiam declarasse contendunt, atque quinquenni silentio mentis à sensibus avocationem significasse. Stoicorum (ap. S. EMP. & PLUTARCH.) hæc erat Philosophiæ definitio, exercitatio artis convenientis, sapientiæ scilicet, quæ hominem maxime decet. Ita fere EPICURUS ajens (ap. S. EMPIR. *adv. Etb.*) Philosophiam esse exercitationem, quæ rationibus, mutuisque sermonibus, vitam beatam parit. Qui quidem sapienter monent, Philosophiam non in sterili facultate, sed in operatione, & actione præsertim consistere. Philosophiam solum contemplativam definit ARISTOTELES, dum (*Metaph. II. c. 1.*) veritatis esse scientiam statuit: revera subdit, hujus finem esse veritatem, activæ artem vitæ, ipsum opus. Eodem omnino recidunt aliorum veterum Philosophiæ definitiones, & descriptiones.

Ii autem omnes cum divina revelatione carerent, nullamque profiterentur disciplinam huic maxime innoxiam, Philosophia quidquid ad Deum, & religionem pertinet, comprehendebant; ac statuentes ipsam esse rerum omnium scientiam, non apponebant, quæ lumine naturali potest acquiri: ex quo omne Philosophiam inter, & Theologiam discrimen. exoritur.

sophica supra vulgarem longius excellit (1).

LXVI. Pulcherrime autem Philosophia latissime accipitur, nec limitibus coercetur, quibus eorum cognitiones, qui Philosophiam excoluere. Aliiquid novi audendum est, & abjiciendum *Auctori-tatis* impedimentum (2), ne animus earum rerum investigationem refugiat, quas ceteri, aut prorsus ignoraverint, aut vero neglexerint.

LXVII. Multa tamen sunt, quæ homini semper erunt ignota, in quibus inutiliter tempus, & operam perderet. Atque hæc sunt veræ causæ, rerumque fines, earum nexus, primariæ, & intima substantiarum essentiæ, tota earumdem agendi ratio.

LXVIII. Effectus quidem videmus, quibus alii effectus junguntur, ex quibus alios rite inferimus; effectus, qui se invicem explicant, & substantiarum temperiem declarant. Rerum proprietates agnoscamus, earum mutuam dependentiam perspicimus; sed tum proprietatum, cum effectuum veras causas (3) minime assequimur. Intelligimus primam quam-

(1) Ut enim res scire dicatur, exploratam esse oportet causam, propter quā ita est. ARIST. *I. post. Analyt. c. 2.*

(2) Hoc cum tenerentur Scholastici; siquidem ipsis ARISTOTELES erat humani ingenii apex, quem putabant omnia vidiisse, quæ sciri possunt; ne latum quidem unguem in Philosophia progressi sunt.

(3) Vera alicujus effectus causa, ea est, cuius actio, effectum gignens, in ipsa non ab alia re excitat. Mutua corporum attractio, ac ipsa corpora, veræ non sunt omnium naturæ motuum causæ, cum in quolibet corpore per rem ab eo diversam attractio insidet, & hæc sit illius rei effectus. Revera NEWTONO sacrum erat, attractionis causam nos ignorare *V. L. I. n. LX. not. 2.*

PROEMIUM.

quamdam præpotentem esse debere, omnia præduc-
centem, & procreantem, quæ universorum effec-
tuum successioni, & multitudini alias secunda-
rias causas præficerit. Intelligimus, rerum pro-
prietates omnes ex intima earum structura, & tem-
perie manare, quæ sit ratio, cur res his potius,
quam aliis proprietatibus polleant (1). Hæc est
essentia rerum primaria, & intima; hæc nos pror-
sus latet, nec umquam veras illas causas depre-
hendimus.

LXIX. Quare si nobis ad blandiri nolumus,

(1) Res quælibet suum quoddam esse habent, &
inter se longe differunt: esse igitur debet hujus discri-
minis ratio, ex qua sunt id, quod sunt. Hæc ratio di-
citur essentia primaria, sive *realis*, ut placet LOKIO.
Reposita autem est in interna subjecti, ex quo res
constant, temperie, & habitu, qui pro rerum indole
diversus est. Essentias primarias haud possumus asse-
qui, nullumque ad id modum habemus; non sensus,
qui res intimius non introspicunt; non reflexionem,
quaesensum subsidia desiderat. Quod tamen de re-
bus sensibilibus extra mentem nostram existentibus in-
telligendum est. Nam de illis, quæ reflexione for-
mantur, ut entia mathematica, ac reliqua artis, &
mentis opera, in nobis est essentiam primariam per-
cipere.

Quia hæc essentia primaria ita in profundo latet,
eam Philosophi aliqui ne suspicati quidem sunt, &
essentiam totam ex uno, aut pluribus attributis effe-
cere. Recentiores cum LOKIO attributorum collection-
em pro essentia secundaria, vel nominali solum ha-
bent. Qua in re primo tantum nomine utendum cen-
seso, ne collectio illa, peninde ac si realiter non exis-
teret, cum nominibus confundi videatur. LOKIUM
revera putat aliqui, nec forte injuria, essentias illas
nominales pro ingenio effectas censuisse. V. LOCK.
L. III. c. 3. & 6. LEIB. *Nouv. Ess.* ibid. CONDIL.
Art. de Raisonneer L. I. Cb. 3.

meri *facti* (1) cognitionem omnem nostram esse in-
genue confiteamur. Est tamen quod Philosophus
supra indoctum vulgus modeste se efferat; quod
illius industriam requirat; in quo libenter, & ala-
cri animo labores multos impendat. Magnum enim
est discrimen inter aliorum cognitiones, illasque
Philosophi, quæ mirabiles utilitatis fructus tum sibi,
cum humano generi præbent. In primis facta quam-
plurima vulgus ignorat: inde non eadem est ratio
factorum, quorum scientia Philosophus jure glo-
riatur, & eorum, quæ ante pedes omnium sunt
posita. Magna quidem est, & multiplex series
effectuum, ex quibus universi conservatio vigeret,
ex quibus perpetuæ, & continuæ rerum corrup-
tiones, ac frequentes interitus perennibus genera-
tionibus sibi succendentibus reparantur. Quæ series
ordinata est, & gradatim effectus in ea progres-
diuntur. Jam qui antecedunt, subsequentium ra-
tionem continent, licet eos non efficiant, cum vis
omnis efficiens sit in quibusdam primis causis, quæ
seruum capitibus præsunt. Has causas Philosophus,
ut antea fatebar, non pervidet; tamen totam fere
effectuum colligationem, & catenam prospicit, sub-
sequentes in antecedentibus intuetur, eos conjicit,
& divinatur. Effectus effectibus copulat, eorum
multiplices comparationes instituit, multa elicit,
quæ vitam, & artes commodis, perfectione locu-
pletant (2).

LXX. Eodem fere modo in cognitione propri-
tatum excellit. Extimas, & quæ, ut pateant, nullo
tentamine indigent, omnes aspiciunt; intiores,

(1) V. ENCYCL. *Discours Prelim.* D. ALEMB.
Elem. de Phil. III. IV.

(2) Exemplum sit *factum attractionis*, ex quo uni-
versi systema, omnesque fere physicae veritates ma-
narunt.

XXXII

PROCEMIUM.

quibus indoles potentiae est, qua sensibus non semper apparent, & experimentis, ut ita dicam, debent excuti, Philosophus solus scrutatur, detegit. Et quamvis cunctarum causam non videat, quasdam ex aliis fluere, nonnulla, quæ immediate non fluunt, in aliis originem habere remotam intelligit (V. L. III. n. CCXLIII.). Quæ cum ita sint, nonne erit, cur ad Philosopham matrem omnium artium confugiamus, cur nulli parcamus labori, & incommodo, ut ipsam adipiscamur, cur non vehe- menter eamdem exoptemus?

LXXI. Quid de rerum nexu dicam? Quid de finibus, de viribus, de ipsarum rerum agendi modo? Nihil est in universa natura, licet minimum, exiguum, vile etiam nobis homunculis videatur, quod cum nobilioribus, & splendidioribus, quæ in ea eminent, non sit consonum, atque harmonicum. Nihil est in natura superfluum, nihil extraneum, nihil intrusum. Omnia ad universi fabricam, & conservationem pro sua parte conferunt, omnia excellentiore sapientia, providentiori consilio colligata inter se sunt, & connexa. Atque in hoc cuiusvis machinæ licet artificio mirabili elaboratæ immensa hæc rerum universitas tantum præstat, quantum imbecillitati humanæ vis, mensque divina, sine qua ea esse non potuit.

LXXII. Nos quidem istiusmodi nexus late omnia complectentem ex summa Conditoris sapientia colligimus. Ex Universi duratione, ex perpetuis cursibus, conversionibusque cælestibus ad numerum machinatis, ex tempestatum moderatione, & reversione ordinem etiam, pulchritudinem in tota rerum universitate mirabiliter elucere deducimus. At qualia hæc sint, ubinam erunt, qui præter illum, à quo omnia disposita & ordinata sunt, cogitatione assequantur?

LXXIII. Similiter ex iisdem fere principiis effi-

PROCEMIUM.

XXXIII

cimus Universi constructionem, generalem, primarium finem esse rebus omnibus designatum: fines autem secundarii, & peculiares omnes fere nobis impervii sunt. (1) Ex actionibus vires inferimus, cum actio ex nihilo esse non possit. Quid autem in se sint vires, earumque natura nos fugit. Solum ex quantitate actionum, atque discrimine, vires pariter quantitate, & natura inter se differre nobis permisum est judicare. Atque natura ita hæc abdidit, ut adhuc Philosophi disputent, an vires sint quid mechanicum, vel quid aliud sui generis in rebus insitum, aut ex earum natura ortum: quærunt an in actione virium aliquid reale in subjectum, in quod fit actio, transeat; an vires, motrices præsertim, sint rebus creatis tributæ: an semper agant, an cessent; an denique principium sit quoddam archeon, & anima mundana, quæ omnia moveat, atque vivifecit.

LXXIV. Sed operosus nimis, & molestus esset

(1) A finium investigatione Philosophia per VERULAMIUM primo abducta, quem multi secuti sunt, obtidentes, Dei consilia ignorari. Rectius causarum finalium usum à physica rerum consideratione rejecit CARTESIUS. NEWTONO autem ad Dei existentiam, & providentiam suadendam maxime præstans usum fuit in causas finales inquirere; LEIBNITIO præcipuum Philosophia unus easdem assignare. Certe porro esse debet, Deum omnia summo consilio, & sapientia effecisse, omnia ad quosdam usus fuisse comparata, ut oculus ex. gr. ad videndum. Qui usus si de aliquibus rebus cogulti, cur fines earumdem occultos dixeris?

Dolendum autem est, nos aliquarum finis partium dumtaxat comprehendere, ex quibus nostri hujus Mundi individua, puta animalia constant; ignorare vero quem finem relate ad constructionem, & conservationem universi eadem individua habeant.

XXXIV

PROÆMIUM.

labor omnia recensere, à quibus humani ingenii vires longius absunt. Eas maxime augent, & reficiunt analysis usus, experimentorum, atque observationum subsidia. Omne igitur compositum particulatum considerare debemus; nec principiis abstractis nitamur, sed vestigia sequendo naturæ spem omnem in iis collocemus, quæ experimur, vel quæ ex nobis ipsis per reflexionem elicimus.

LXXV. Hęc pauca universam methodum philosophandi comprehendunt. Nulla autem omnino res est, de qua multis non possimus philosophari, ex quo licet omnis disciplina, omnisque ars philosophicum quedam habeat adspectum, tamen omnes quasi Philosophiæ partes habendæ non sunt. Namque aliquæ totum id, quod illas constituit, non à Philosophia repetunt, sed solum primas rationes, & generaliora principia ab ea mutuantur, de quibus cum non disserant, videntur ea Philosophiæ restituere.

LXXVI. Et en nos jam ad Philosophiæ partitionem adductos. Ejus vetus divisio est in Contemplativam, seu Theoreticam, & Activam seu Practicam; sunt scilicet, quæ intellectus cognoscat, & quæ voluntas sequatur, vel fugiat (1). Theoretica

res

(1) Hanc divisionem Veteres omnes probabant, Stoici, EPICURUS, PLATO, ARISTOTELES (II. Metaph. I. PLUTARCH. De Plac. I. I. ALCI-NOUS de Doctr. PLAT. II. SENECA ep. 95.). Ad activam solum actiones, que ab electione profiscuntur, revocabant; ejusque partes statuebant Ethicam, Politicam, Economicam. Nonnulli ex Peripateticis actionum genus ampliarunt, adeo ut mentis etiam actiones comprehenderet, & Logicam ad Philosophiam activam retulerat. Sed veteribus familiare fuit, Logicam, & Mathesim Philosophiæ veluti ap-

pa-

PROÆMIUM.

XXXV

res incorporeas, & corporeas considerat; hinc ejus partes Metaphysica, Physica. Cum autem in rebus corporeis multa sint, quæ aestimari possunt, &

au-

paratum habere, unde notissima illa pro Academiæ foribus posita inscriptio.

Stoicorum tamen erat Philosophiæ divisio in Logisticam, Physicam, Ethicam; hanc animæ, Physicam carnis, & sanguini, nervis Logisticam assimilabant: in Physica de omni natura, etiam incorporea, & de rebus divinis disserebant. A PLATONE (CIC. Acad. I.) fuit accepta philosophandi ratio triplex, una de vita, & moribus; alia de natura, & rebus occultis; tertia de disserendo: in arte disserendi seu Dialectica Theologica omnia tractabat (ex Phil. 100; APULEJUS de Dogm. PLAT.). ARISTOTELI (Metaph. V. c. 1. tres erant Philosophiæ contemplatiæ partes Mathematica, Physica, & Theologia, quam sapientiam, primam Philosophiam etiam vocabat (Metaph. I. c. 2.) & ea est, que postea, quia ANDRONICUS Rhodus illius libros post Physicam conjectit, vel quia sit supra Physicam, Metaphysica nominata fuit. CICERO (de Fin. V.) formam referens Peripateticæ disciplinæ ait; una pars est natura, disserendi altera, vivendi tertia; qui profecto Mathematicam, & Theologiam ad naturam referebant; Philosophiæ vero organum pro ejus parte accipiebant, simul contemplatiæ, & activæ Philosophiæ partes copulabant. Epicurei (SENeca ep. 80.) duas partes Philosophiæ putaverunt esse, naturalem, atque moralem; rationalem removerunt....eam esse accessionem naturalis existimant. LAERTIUS vero (L. 10.) tres EPICURI Philosophiæ partes recenset, Canoniam, Physicam, Ethicam.

Non omnes Philosophiæ singulas partes excludere, sed Physicam Jonici, Eleates; Ethicam SOCRATES, Cyrenaici, Cynici; Megarici Logisticam: de aliis partibus nonnulla habebant. Plerique in Logica, Physica, Ethica versati sunt; & quidem paucis exceptis (V.

n.

XXXVI

PROCÉMIUM.

augeri, vel minui, motus ex. gr. vires, extensio, similia; efficitur, ut geometricæ, & physico-mathematicæ disciplinæ omnes ad philosophiam referantur.

LXXVII. Philosophiae vero practicæ objecta sunt Intellectus, qui dirigidus ad verum, Voluntas ad bonum informanda, incolumitas tandem nostra, conservatio, commodum. Igitur Philosophiae partibus adnumerandæ Logica, Ethica, omnisque justi, & injusti scientia; Medicina demum, & quæ Politica sunt, atque Oeconomica: namque Logica intellectus, voluntatis vero directionem Ethica suscipit; cetera circa nostrum commodum, & conservationem versantur (1).

Por-

n. XLVI. not. 10.) hoc ordine; præsentim PLATO, Stoici, Peripatetici, EPICURUS; Mathematicam in Arithmeticam, Geometriam, Musicam, Astronomiam divisam Philosophiae anteire jubebant. V. GASS.

V. I. L. Proæm.

(1) Non una Philosophiae partes derivandi ratio est: nos ex objectorum natura; alii æque ex felicitate, ad quam philosophando respicimus. *Omnis summa Philosophia ad beate vivendum refertur*, ait TULLIUS: beata autem vita frui non possumus nisi intellectus, & voluntas perficiantur; primum præstat Logica, Metaphysica, & Physica; alterum Ethica, ac reliqua, quæ actione continentur. Sed ut aliquid de recentiorum Philosophiae partitionibus dicam ALAMBEBTUS (*Elém. de Phil. IV.*) animadvertis objec-
ta omnia, quæ mente complecti possumus esse spatium, tempus, spiritum, & materiam; spatium Geometriæ objectum est, tempus Astronomiæ, & Historiæ, spiritus Metaphysiæ, materia Physicæ; his simul junctis secundariæ emergunt disciplinæ; ex materia, tempore, & spatio Mechanica; ex spiritu, & corpore, nemp; homine Ethica, omnesque scientiæ,

PROCÉMIUM.

XXXVII

LXXVIII. Porro primum, & maximum est, mentis facultatibus expedite, optime uti, idque ad omnem disciplinam colendam summopere pertinet. Quare, universi à Logica, sive à recta humanæ mentis institutione Philosophiae tractationem optimo, atque amplissimo quoque dignissimam aggreduntur; inde rerum inspecta utilitate, & præstantia ad reliqua accidunt.

LXXIX. Arque ego quidem cum illud muneris habeam, ut mentem instituam, eodem nunc magno animo, nulla intermissa mora libentissime fungerer. Sed duo adhuc me detinent, unum, quod spoponderam (LXIV.), aliud, quod ipsa res exigit; sunt scilicet historiæ philosophiæ lineamenta effingenda, & absolvenda operationum mentis analysis, quæ alias ab aliis distinguat, singularem naturam aperiat, omnium claram, atque distinctam notionem tribuat. Qui enim fieri posset, ut hisce omnibus ignoratis, ea, quæ de operationibus intellectus moderandis, sovendis, & amplificandis tradenda sunt, plane perciperentur?

LXXX. Ita autem hæc duo expediam, ut Historiæ Philosophicæ primam, & expeditissimam adumbrationem vix subjiciam: operationum vero illarum analysism suscipiam, quantum ad Logicum pertinet, eique est necessarium (XLIV.). Quis enim usque eo erit difficilis, atque morosus, ut ipsi necessarium non satisficiat, & quid amplius expectat?

& artes liberales. Sed jam locupletissimum scientiarum stemma delineaverat BACO (*De dign. & aug. sci*), quod perficere, ampliare conati sunt Encyclopedistæ (*Disc. Prélím.*). Ii rerum inspecta indole, & nostrorum facultatum relationibus cum earumdem rerum studio, ac peritia, universarum scientiarum, & artium partitiones enumerant. V. STELLINI Op. T. V. *Nuovo Sistema delle Cognizioni Umane.*

XXXVIII PROCEMIUM.

tat? Ac si erit, cur non Metaphysicos potius, quam nos obtundit? Ab ipsis scilicet, non vero nunc à nobis illud jure quæreret, & etiam flagitaret.

LXXXI. Quod autem sunt historiæ Philosophicæ scriptores egregii, luculentí, elegantes, accurati, doctissimi! Ac ii quidem in omnium manib[us] sunt, & Philosophiæ initia, progressus, facta, Philosophorum sectas, dogmata, systemata dilucide exponunt; quæ, ne ab instituto discedam, nec possum, nec debo omnia enarrare, neque perpetuis citationibus munire; sub fine fontes indicabo, à quibus eae accipientur.

89

HIS-

XXXIX

HISTORIÆ PHILOSOPHICÆ

PRIMA, ET EXPEDITISSIMA

A D U M B R A T I O.

M

I. Mih[ic] hi quidem in hominum naturam, atque ingenium intuenti crebro in mentem venire solet, aliquam Philosophiæ formam apud omnes gentes humana quadam societate conjunctas, & artibus ad vitam necessariis præstantes, semper viguisse. Homo enim, qui per sylvas errare longissimis itineribus, magnisque laboribus ciborum sibi quærendorum necessitate durissima non compellitur; cuique cum sui similibus pugnandum non est, neque cum naturæ elementis, aut cum immanni genere ferarum, ut ea paret, quæ ad se, suaque tuenda requiruntur; otio fruens siderum aspectu movetur; incredibilem, tantamque rerum pulchritudinem, ac varietatem admiratus, ipsarum investigatione exardescit, ad eam omni animi impetu incitatur. Hic res contemplatione dignissimas observat, & meditatur; corroborata mentis vi, animum secum esse cogit, & in Conditoris O. M. cognitionem intendit.

II. Revera nulla ex vetustissimis nationibus Philosophiæ prorsus expers. In ea suam habuere laudem Scythæ, Celtæ, Æthiopes, Indi, Chaldaei, Persæ, Arabes, Phœnices, Ægyptii, & Hebrei, qui Græcis videntur præluxisse. Hæ gentes scilicet quadam scientia naturalis, & traditionalis Religionis doctrinam à Noachidis exceptere, cujus vestigia in EDDA Septentrionalium,

c 4

ac